

Juridiska fakulteten vid Lunds universitet

BULVANER OCH GENERALFULLMAKTER

TVÅ AKTIEBOLAGSRÄTTSLIGA PROBLEM

Examensarbete i aktiebolagsrätt

Författat av: Cecilia Trossmark

Handledare: Torsten Sandström

Höstterminen 1998

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	3
2 BULVANER	7
2.1 BULVANBEGREPPET.....	7
2.1.1 Definition.....	7
2.1.2 Huvudmannens respektive bulvanens bundenhet.....	8
2.2 LAGSTIFTNING RÖRANDE BULVANSKAP.....	9
2.2.1 Historik.....	10
2.2.2 Förslag till bulvanlag.....	10
2.2.3 Lagen om vissa bulvanförhållanden.....	11
2.3 BULVANKONSTRUKTIONER I AKTIEBOLAG.....	12
2.3.1 Inledning.....	12
2.3.2 Aktiebolag som bulvan.....	12
2.3.3 Aktieäggande genom bulvan.....	14
2.3.4 Förvaltarregistrering av aktier.....	16
2.4 DE ILLOJALA FALLEN – MISSBRUK AV ASSOCIATIONSRÄTTEN GENOM ANVÄNDANDE AV BULVAN.....	16
2.4.1 Bolagsplundring.....	16
2.4.2 Kringgående av näringsförbud.....	18
2.5 KONTROLLMÖJLIGHETER AV BULVANFÖRHÅLLANDEN I AKTIEBOLAG.....	20
2.5.1 Allmänt om myndighetskontroll.....	20
2.5.2 Ägarprövning i finansiella företag.....	21
2.5.3 Förslag om ägarregister.....	23
3 GENERALFULLMAKTER	25
3.1 INLEDNING.....	25
3.2 DEFINITIONSPROBLEMET.....	25
3.3 GENERALFULLMAKTER I AKTIEBOLAG.....	27
3.3.1 Bakgrund.....	28
3.3.2 Begränsningar för utfärdande av generalfullmakt.....	29
3.3.3 Generalfullmakter i praxis.....	30
3.3.4 Är generalfullmakter förenliga med aktiebolagslagen?.....	31
3.3.5 Det praktiska behovet av generalfullmakter.....	32
3.4 GENERALFULLMAKTER I SAMBAND MED EKONOMISK BROTTSLIGHET.....	33
3.4.1 Vid användandet av målvakt.....	33
3.4.2 Kringgående av näringsförbud.....	34

4 LAGSTIFTNINGSÅTGÄRDER	36
4.1 INLEDNING	36
4.2 BULVANER	36
4.2.1 <i>Bulvanskap i allmänhet</i>	36
4.2.2 <i>Särskilt om målvaktsfallen</i>	37
4.3 GENERALFULLMAKTER	38
4.3.1 <i>Reglering i aktiebolagslagen</i>	38
4.3.2 <i>Förändringar i näringsförbudslagen</i>	39
4.3.3 <i>Brottsbalkens medverkansregler</i>	40
5 AVSLUTANDE KOMMENTARER	42
6 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	44

1 INLEDNING

Vad jag skall behandla i denna uppsats berör rätten att företräda ett aktiebolag gentemot tredje man. Jag behandlar inte frågor om gränsdragning mellan behörighet och befogenhet enligt aktiebolagslagen och frågan om vem som har rätt att företa för bolaget bindande rättshandlingar utan väljer att inte närmare beröra befogenheten. Det handlar om mer övergripande behörighetsfrågor, som t.ex. vem som i ett bolag är den formelle företrädaren och makthavaren, d.v.s. är registrerad som sådan och framträder som bolagsföreträdare utåt. Detta ställt mot den reelle makthavaren som inte nödvändigtvis måste vara samma person.

I många sammanhang kan det finnas skäl för den egentlige huvudmannen att dölja sitt deltagande genom att agera genom andra personer, s.k. bulvaner. Det kan finnas en rad olika motiv till agerande genom bulvan i ett aktiebolag, mer eller mindre legitima sådana. Vem skall i så fall anses bunden - den reelle huvudmannen eller bulvanen som trots allt handlat i eget namn?

Aktiebolagsformen i sig inbjuder till missbruk då grundtanken är att ägarna ej skall kunna ställas till personligt ansvar. Även i de fall där det står klart att personligt ansvar skall utlösas finns idag stora möjligheter att undgå detta genom att avsevärt komplicera fastställandet av ansvarig person.

Användandet av bulvaner och s.k. målvakter anses vara ett stort problem i samband med ekonomisk brottslighet, eftersom det avsevärt försvårar utredningarna och personer i många fall lyckas undgå att ställas till ansvar. Under senare år har dessa frågor varit föremål för omfattande diskussioner och vissa förslag har presenterats men några lagändringar har ännu inte kommit till stånd.

Illojala bulvanförhållanden ses ofta som ett rent straffrättsligt problem. Anledningen till detta är att det är i samband med brottsutredningar som problemet med bulvaner konkretiseras, då bulvanförhållanden avsevärt försvårar utredningarna och bevismöjligheterna. Parallellt med straffrätten måste man dock se till associationsrätten. Vilka positiva och negativa

konsekvenser har bulvanskapen här? När man har att göra med ett aktiebolag förutsätter man att vissa grundläggande krav är uppfyllda. Vi förutsätter en viss kompetens i ledningen för ett bolag och en viss stabilitet i förvaltningen. Annars mister vi förtroendet för bolagsformen. Vad som kan konstateras idag är att dessa grundläggande krav, som även behandlas i lagstiftningen, åsidosätts alltför ofta då den tvingande lagstiftningen saknar konsekvenser/sanktioner vid överträdelser.

I detta sammanhang blir det intressant att se vilka möjligheter aktiebolagslagen idag ger till agerande genom bulvan. Naturligtvis är det omöjligt att komma åt alla dolda bulvanarrangemang men det finns vissa saker som kan göras för att försvåra användningen. Det bör sägas att sedan jag påbörjade denna uppsats har aktiebolagslagen ändrats och lagändringarna träder i kraft 1 januari 1999. Den nya lagen kommer dock inte att innebära några förändringar i sak på de områden jag behandlar, däremot kommer innehållet i vissa fall att återfinnas under andra paragrafer. I förekommande fall anges dessa nya lagrum i fotnot.¹

Med frågan om bulvaner och möjligheten att binda huvudmännen sammanhänger intimt frågan om fullmakter. Genom att låta bulvanen utfärda en fullmakt till huvudmannen kan denne agera obehindrat utan att vara beroende av att bulvanen agerar själv och utan att synas utåt.

Grunden vad gäller behörigheten att företräda ett aktiebolag finns i 8:11 aktiebolagslagen.² Det är styrelsen som företräder bolaget och tecknar dess firma. Härutöver stadgas att enskild styrelseledamot, vd eller annan, d.v.s. en särskild firmatecknare, kan bemyndigas att företräda bolaget.³

Vid sidan av detta aktiebolagsrättsliga regelsystem finns möjligheten att delegera i ytterligare ett led med hjälp av vanliga fullmakter i enlighet med avtalslagen eller enligt annan lagstiftning. Det kan t.ex. handla om av ställföreträdarna befullmäktigade personer, anställda med ställningsfullmakt, handelsagenter m.m. Här uppkommer flera gränsdragningsproblem. Hur långt kan en "vanlig" fullmakt sträcka sig och fortfarande stå i överensstämmelse med aktiebolagslagen? Enligt avtalslagen kan en fullmakt

---

¹ Se lag om ändring av aktiebolagslagen (1975:1385), SFS 1998:760.

² Fr.o.m. 1/1 1999 - 8:29 och 8:31.

³ Verkställande direktör har dock alltid rätt att företräda bolaget och teckna dess firma beträffande åtgärder som omfattas av 8:6 ABL, dvs den löpande förvaltningen. Se 8:12 ABL.(Fr.o.m. 1/1 1999 - 8:25 resp. 8:30)

ge en obegränsad behörighet att företräda huvudmannen och den vidaste formen av fullmakt är den s.k. generalfullmakten.

Jag tänker försöka definiera begreppet generalfullmakt, vilket inte är helt enkelt. En allmän definition får bli utgångspunkten, men det intressanta är att se hur denna typ av fullmakt fungerar insatt i ett aktiebolagsrättsligt sammanhang. Min utgångspunkt är här att något som allmänt kallas generalfullmakter faktiskt förekommer i aktiebolag. Användningen av generalfullmakter är vanlig i samband med ekonomisk brottslighet och vid bulvanarrangemang.

Vad jag tänker granska är hur dessa är utformade och om generalfullmakter verkligen står i överensstämmelse med aktiebolagslagen.

En rad förslag på lagändringar har nyligen presenterats av Bulvanutredningen (SOU 1998:47). Utredningen behandlar mer än frågan om bulvaner och behandlar allmänt möjligheterna att komma till rätta med olika former av missbruk av associationsformer vid ekonomisk brottslighet. I detta sammanhang är framförallt de föreslagna förändringarna i aktiebolagslagen av intresse. Dessa utgör dock endast en del i ett nät av förslag på lagstiftning som bl.a. även omfattar utökad kreditupplysning och ökade registreringsmöjligheter på olika områden.

Ett grundproblem vad gäller ekonomisk brottslighet överhuvudtaget är att fastställa den egentliga omfattningen. Området har länge varit mindre prioriterat och ordentlig forskning saknas. Det synes vara en allmän uppfattning att kunskaperna om den ekonomiska brottsligheten otvivelaktigt är bristfälliga.⁴ En naturlig följd av det bristande faktaunderlaget vad gäller ekonomisk brottslighet rent allmänt är att det knappast heller är möjligt att fastställa exakt i vilken utsträckning illojala bulvanförhållanden förekommer på olika områden. Det enda man har att hålla sig till är de överträdelse som kommit till myndigheternas kännedom, vilket dock bedöms indikera en omfattning som motiverar att ytterligare åtgärder vidtas.⁵

I samband med ett antal utredningar har just frågan om omfattningen av illojala bulvanskap behandlats. Bl.a. i de olika turerna som föregick den nu gällande bulvanlagen, men också i samband med översynen av närings-

---

⁴ Se bl.a. SOU 1996:84, s. 39 ff.

⁵ SOU 1998:47, s. 61.

förbudslagen. Genom enkäter till olika myndigheter har man sökt bilda sig en uppfattning om läget, men dessa uppgifter kan endast antyda hur verkligheten ser ut. Att exakt fastställa omfattningen förutsätter större kunskaper om mörkertalet. I takt med de rättspolitiska svängningarna har ekonomisk brottslighet prioriterats i olika hög grad. En rad uttalanden fälls idag om att den ekonomiska brottsligheten ökar, men så många empiriskt underbyggda studier finns inte. Mycket bygger på allmänna uppfattningar hos myndigheter. Det kan ifrågasättas om inte "ökningen" till viss del kan bero på att området fått ökad prioritet och resurser.

2 BULVANER

2.1 Bulvanbegreppet

2.1.1 Definition

Någon vedertagen juridisk definition av begreppet bulvan finns inte. Uttrycket förekommer visserligen i viss lagtext men förklaras då med utgångspunkt i det särskilda fall vilket lagstiftningen tar syfte på.⁶ Inom doktrinen har inte heller någon mer allmängiltig definition gjorts.

Någon som väl inte kan sägas utgöra en egentlig definition, utan en mer utförlig redogörelse för bulvanskap och en sammanfattning av rättsläget har emellertid gjorts av Kurt Grönfors. Grönfors sammanfattar vilka omständigheter som måste vara för handen för att det skall anses röra sig om ett bulvanförhållande⁷:

- bulvanen intar sin ställning på grund av huvudmannens åtgöranden
- bulvanen handlar för annans räkning
- bulvanen handlar i eget namn
- avsikten med arrangemanget är att dölja huvudmannen i dennes intresse för medkontrahenten, eventuellt även för vissa eller samtliga tredje män
- de rättsliga befogenheterna utövas av bulvanen medan den faktiska dispositionen helt eller delvis, direkt eller indirekt, tillkommer huvudmannen

Det bör också tilläggas att både huvudmannen och bulvanen kan vara såväl en fysisk som en juridisk person.

Ett bulvanförhållande måste inte nödvändigtvis ha tvivelaktiga motiv, men normalt när vi använder begreppen så tänker vi på de illojala bulvan-

---

⁶ Se t.ex. lagen (1985:277) om vissa bulvanförhållanden (bulvanlagen).

⁷ Grönfors, Ställningsfullmakt och bulvanskap, s. 305.

förhållandena. Det kan sägas föreligga en dubbelhet i synen på bulvanskap. I normalt språkbruk betyder i regel ordet bulvanskap att företeelsen är förbjuden eller *i vart fall* moraliskt förkastlig. Eller för att citera Grönfors; "Av många anses nog bulvanskap överhuvud ha åtminstone en lätt bismak av illojalitet, och tveksamhet kan onekligen ej sällan råda i frågan var gränsen går mellan beundransvärd smartness och ohöljd hänsynslöshet i affärsmetoderna."⁸

Avsikten är att dölja den verkliga huvudmannen som av någon anledning inte vill figurera i det aktuella sammanhanget. I de illojala fallen kan det handla om användning av bulvan för att kringgå olika förbud eller tillståndskrav enligt tvingande lagstiftning som skulle ha gällt i det fall huvudmannen agerade i eget namn. Det kan också vara ett sätt att undvika aktualiserandet av ett gäldsansvar.

Uppfattningen har framförts att även illojalitet bör uppställas som ett rekvisit för ett bulvanförhållande.⁹ Vad som åstadkoms med denna ytterligare begränsning av bulvanfallen är en direkt bortgallring av de fall som är ointressanta ur lagstiftningssynpunkt då de saknar illojala motiv såsom t.ex. kringgående av förbudslagstiftning. Detta kan förefalla praktiskt men resultatet blir enligt min uppfattning en definition som till viss del saknar språklig förankring.

Om man bortser från ett eventuellt illojalitetskrav är några företeelser som kan ses som former av bulvanskap men som allmänt accepteras t.ex. handelskommission och förvaltarregistrering av aktier.

2.1.2 Huvudmannens respektive bulvanens bundenhet

I ett bulvanförhållande agerar bulvanen i eget namn och blir också den som blir bunden av rättshandlingarna ifråga. Huvudmannen undgår då som regel ansvar eftersom den som agerar i eget namn men på annans uppdrag som grundprincip måste ta ansvar för sina egna handlingar. Samtidigt har inte huvudmannen någon sakrättsligt skyddad rätt, rättigheterna tillkommer bulvanen, d.v.s. bulvanskapet har bara civilrättslig betydelse för relationen

---

⁸ Grönfors, SvJT 1956 s. 227.

⁹ Prop. 1984/85:111, s. 7, Hjerner i Festskrift till Thornstedt, s. 279 och Karlgren i SvJT 1962 s. 270.

mellan huvudmannen och bulvanen. Man talar om s.k. fiduciariska rättshandlingar. Utmärkande för en sådan rättshandling är att den innebär att en rättighet eller en befogenhet överförs men att denna rättighet eller befogenhet till följd av en underhandsöverenskommelse inte får tas i anspråk eller inte får användas fullt ut.

Detta är som sagt grundprinciperna i den svenska rättsordningen men ett flertal undantag har gjorts. På många områden finns särskilda lagbestämmelser som tar sikte på att förhindra användningen av bulvan för att kunna kringgå viss lagstiftning, med innebörden att, vid påvisandet av ett illojalt bulvanförhållande, huvudmannen likväl blir bunden. Ett exempel är lagen (1985:277) om vissa bulvanförhållanden (bulvanlagen). Den tar syfte på bulvanförhållanden som används för att kringgå viss förvärvslagstiftning (se vidare nedan). Ett annat exempel är den s.k. bulvanregeln i 7:31 jordabalken, syftande till att förhindra kringgåendet av reglerna om besittningsskydd vid arrende och hyra.

I praxis finns vidare exempel på fall där huvudmannen ansetts bunden av bulvanens handlande.¹⁰ Dessa avgöranden har gällt fall där en rörelse drivs för huvudmannens räkning men i bulvanens namn samtidigt som situationen i sig varit ägnad att inrikta medkontrahenten på rörelsen som den ekonomiska grundvalen för avtalsförpliktelserna, oberoende av vem som formellt står som rörelsens innehavare.¹¹ Ett annat typfall där bundenhet för huvudmannen kan uppkomma är i det fallet att en juridisk person skjuts emellan huvudmannen och medkontrahenten som bulvan i syfte att utnyttja ansvarsbegränsningen på ett illojalt sätt.

Av allmänna rättsgrundsatser följer också att i fall där bulvanskapets karaktär klarlagts huvudmannen kan ges sakrättslig legitimation.¹²

2.2 Lagstiftning rörande bulvanskap

---

¹⁰ Se NJA 1928 s. 57, NJA 1930 s. 306 och NJA 1939 s. 228.

¹¹ Grönfors, Avtalslagen, s. 160.

¹² Grönfors, Ställningsfullmakt och bulvanskap, s. 313 f., Hessler, Allmän sakrätt, s. 146, Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, s. 146.

2.2.1 Historik

I början av åttiotalet betonades allmänt vikten av insatser mot den ekonomiska brottsligheten. I samband med detta kom begäran från flera håll om lagstiftning mot bulvanskap som ansågs utgöra ett stort problem i kampen mot ekonomisk brottslighet. Vid 1981/82 års riksmöte väcktes och remissbehandlades två motioner med denna begäran.

Lagutskottet anförde i sitt betänkande bl.a. att starka skäl talade för att möjligheterna till ingripande vid bulvanförhållanden måste ökas och att en utredning borde komma till stånd. Vidare framhölls att ett generellt förbud mot anlitan av bulvaner inte var lämpligt. Bulvaner kan förekomma även i seriösa sammanhang och vidare kan gränsdragningsproblem uppstå gentemot kommissionärs- och fullmaktsförhållanden. Lagutskottet menade därför att det bästa sättet att ingripa var genom lagstiftningsåtgärder på de rättsområden där behovet att förhindra bulvanskap var som störst.¹³

2.2.2 Förslag till bulvanlag

I ett delbetänkande från eko-kommissionen (SOU 1983:46) presenterades ett förslag till bulvanlag. I motsats till vad som föreslagits av lagutskottet innebar kommissionens förslag en generell reglering, både civil- och straffrättsligt, av alla former av bulvanskap.

Vid remissbehandlingen ställde sig dock flertalet av remissinstanserna negativa till den föreslagna utformningen av lagen. Visserligen ansåg majoriteten att åtgärder behövdes, men den generella lagstiftningen menade man skulle kunna medföra oönskade, svåröverblickbara och alltför vittgående konsekvenser även för godtagbara fall av samverkan mellan personer. Mycket av det som anfördes stod i enighet med lagutskottets tidigare uttalande. Man menade att en risk fanns att denna generella bulvanlag även skulle kunna bli tillämplig på ordinära kommissions-, handelsagenturs- och fullmaktsförhållanden samt omöjliggöra t.ex. vanlig fondkommissionärsverksamhet och förvaltarregistrering av aktier. En annan konsekvens som befarades var att ett aktiebolag skulle kunna vara att se som bulvan åt aktieägarna, som därigenom skulle kunna hållas

---

¹³ LU 1982/83:16, s. 29 f.

ansvariga för bolagets skulder, något som strider mot bolagsrättsliga principer. Förutom kritiken av lagens generella utformning kritiserades också införandet av bevislättnader genom införandet av en omvänd bevisbörda i vissa fall. Det gällde bevisningen huruvida ett bulvanförhållande var att se som illojalt eller ej. Detta förslag, menade många remisinstanter, äventyrade rättssäkerheten.

Efter remissbehandlingen av eko-kommissionens betänkande kom regeringen med en proposition med något mindre räckvidd. Det var ett förslag till lag om vissa bulvanförhållanden.¹⁴ Idéerna om en generell bulvanlagstiftning hade övergivits. Denna lag skulle ersätta 1925 års lag om bulvanförhållanden i fråga om fast egendom och 1934 års lag om bulvanförhållanden i fråga om aktier i vissa bolag.

2.2.3 Lagen om vissa bulvanförhållanden

Lagen avser enligt 1 § fall där ett bulvanförhållande används för att kringgå hinder mot att förvärva egendom eller rättighet som uppställs i vissa uppräknade lagar. Uppräkningen omfattar dels vissa fastighetsrättsliga författningar; lagen (1975:132) om förvärv av hyresfastigheter m.m., jordförvärvslagen (1979:230) och lagen (1992:1368) om tillstånd till vissa förvärv av fast egendom. Dels omfattas vissa lagrum i författningar som rörande finansiella företag; 3 kap. 3 § bankaktiebolagslagen (1987:618), 8 a § fondkommissionslagen (1979:748) och 6 a § lagen (1980:2) om finansbolag. Dessa lagrum rörande finansiella företag är emellertid numera upphävda.

I lagen avses med ett bulvanförhållande att någon utåt framstår som ägare av viss egendom (eller innehavare av viss rättighet) men i verkligheten innehar egendomen huvudsakligen för annans räkning.

Förvärv i strid mot lagen är ogiltiga och huvudmannens förvärv kan aldrig bli giltigt. Utgångspunkten är att bulvanen är den som förvärvat egendomen och i vart fall formellt är att se som ägare.

I de fall där ett förvärv av huvudmannen är beroende av ett tillstånd skall ett kringgående av lagen anses föreligga även om huvudmannen ej har blivit

---

¹⁴ Prop. 1984/85:111.

vägrad förvärvstillstånd. Det räcker att det står klart att ett sådant tillstånd inte skulle kunna ha erhållits.¹⁵

Enligt 2 § kan ett kringgående av förbud eller tillståndskrav som avses i lagen för både bulvanen och huvudmannen leda till böter eller fängelse i högst ett år. Vidare görs tillägget att detsamma gäller den som är i huvudmannens eller bulvanens ställe, vilket avser det fall där huvudman eller bulvan är en juridisk person. Om ett aktiebolag anlitas som bulvan för ett sådant kringgående som här avses kan det leda till att den verkställande direktören eller styrelseledamot döms till ansvar.

2.3 Bulvankonstruktioner i aktiebolag

2.3.1 Inledning

Innan jag går in på de olika tänkbara motiven till agerande genom bulvan i aktiebolag finns det några grundproblem som måste diskuteras. En av anledningarna till att det varit så svårt att åstadkomma en verkningsfull lagstiftning mot bulvanskap är som berörts ovan det faktum att det finns en rad fall där bulvanskapet är accepterat och inte syftar till missbruk eller kringgåenden. Att införa ett generellt förbud skulle få olyckliga konsekvenser då även dessa bulvanförhållanden utan illojala syften skulle träffas av förbudet. Återstår att istället specificera och definiera samtliga fall där bulvaner används illojalt, något som heller knappast är möjligt.

2.3.2 Aktiebolag som bulvan

Först kan konstateras att aktiebolaget som associationsform i sig utgör en typ av bulvanförhållande. Aktiebolaget fungerar som bulvan för aktieägarna - huvudmännen. Normalt är det endast aktiebolaget som blir bundet av olika rättshandlingar och inte aktieägarna. Den personliga ansvarsfriheten för aktieägarna är en grundläggande princip i aktiebolagsrätten och en generell lagstiftning mot bulvanskap skulle kunna leda till ett ifrågasättande av hela idén med aktiebolag, vilket naturligtvis inte är någon önskvärd konsekvens.

---

¹⁵ Prop. 1984/85:111, s. 17.

Ett illojalt bulvanförhållande i detta sammanhang är t.ex. de fallen där regler om ansvarsgenombrott blir tillämpliga. I vissa undantagsfall har rättspraxis i olika länder satt den personliga ansvarsfriheten ur spel. Oftast har det rört sig om moderbolag som hållits ansvarigt för helägt eller praktiskt taget helägt dotterbolags förpliktelser, men det har även hänt i fall då det gällt bolag vars aktier ägs av en eller ett fåtal fysiska personer.

I ett antal fall har det rört sig om ett ansvar grundat på allmänna avtalsrättsliga principer. Ett moderbolag kan ha uttryckligen påtagit sig sådant ansvar eller genom konkludenta handlingar givit dotterbolagets avtalskontrahent grundad anledning att tro att moderbolaget skall svara för dotterbolagets avtal. Här kan vi alltså inte tala om något bulvanförhållande eftersom inget syfte finns att dölja att moderbolaget är den verkliga huvudmannen. Av intresse är emellertid de övriga fallen där inget stöd finns i avtalsrättsliga principer.

Längst har man gått i USA där det blivit en allmän princip att ett moderbolag som använder dotterbolaget som ett instrument för sin verksamhet och missbrukar sitt inflytande över dotterbolaget till skada för fordringsägarna blir ansvarigt för dotterbolagets förpliktelser - "lifting the corporate veil".

I Sverige har inte principerna om ansvarsgenombrott vunnit riktigt samma genomslag. I rättspraxis förekommer ansvarsgenombrott bara i ett fåtal fall.¹⁶ Rättsläget är inte helt klart men vissa grundprinciper tycks kunna fastställas. Ett försök att formulera en princip har gjorts av Hellner. "Principen torde ej kunna tillämpas på andra bolag än dem som har ett begränsat antal delägare, driver en verksamhet som är osjälvständig i förhållande till delägarnas egen verksamhet och därvid eftersträvar att tillgodose delägarnas direkta intressen mera än att uppnå vinst inom bolaget, samt har i förhållande till sannolika skadeståndsanspråk begränsade tillgångar."¹⁷

Lagstiftning rörande ansvarsgenombrott har övervägts men en risk är då att ansvarsgenombrott blir en mer allmänt tillämpad princip, något som knappast är önskvärt. Då ansvarsgenombrott är ett frångående av grundläggande bolagsrättsliga principer om ansvarsfrihet bör detta vara något som

---

¹⁶ Se NJA 1947 s. 647 och NJA 1975 s. 45.

¹⁷ Hellner i Teori och praxis. Skrifter tillägnade Hjalmar Karlgren, s. 166.

tillämpas endast i undantagsfall, där underkapitalisering i kombination med illojalt missbruk klart kan påvisas.

Men det är inte på detta plan jag fortsättningsvis tänkte granska bulvanförhållandet, utan jag tänkte framförallt se hur bulvanskapet kan fungera inom aktiebolagets organisation och kompetensfördelning.

2.3.3 Aktieägande genom bulvan

En grundläggande fråga som bör besvaras är vilken rättsställning som tillkommer bulvanen respektive huvudmannen vid aktieköp genom bulvan. Det handlar bl.a. om bolagsstämman och vad som händer med rösträtten vid stämman i bulvanfallen.

Tidigare har redogjorts för de olika rekvisiten för att en bulvansituation skall anses föreligga. Hur kommer då dessa rekvisit att se ut applicerat på situationen vid aktieköp och aktieägande genom bulvan? En sådan analys har gjorts av Roos.¹⁸ Utgångspunkten är att det föreligger ett uppdragsförhållande mellan bulvan och huvudman. Vidare är en förutsättning att bulvanen är den som finns antecknad i aktieboken och hela tiden uppträder i eget namn utan att avslöja att annan huvudman finns. Så tillvida skiljer sig inte definitionen från den tidigare angivna. För att fastställa vad som krävs utöver dessa rekvisit bör man enligt Roos utgå ifrån hela den faktiska ekonomiska situationen. En bulvansituation skall anses föreligga när en uppdragstagare som är registrerad som aktieägare i aktieboken uppträder på bolagsstämma i eget namn, men där det är uppdragsgivaren/huvudmannen som i realiteten tar den med aktieägande förenade ekonomiska risken, dvs. huvudmannen är den som i realiteten erlägger vederlaget för aktien samt uppbär avkastningen. Ett rekvisit som här fallit bort är att huvudmannen döljs för medkontrahenten i huvudmannens eget intresse. Om ett sådant krav uppställs skulle det innebära att rättsverkningarna blir olika beroende på i vems intresse agerandet företagits. Något krav på illojalitet uppställs inte heller. Genom att låta dessa krav bortfalla undgår man svåra bevis- och värderingsfrågor. Rösträtten på bolagsstämman är det enda sättet för en aktieägare att utöva inflytande över ett bolag och det kan i denna situation knappast anses motiverat att fastställa i vems intresse röstandet sker för att avgöra om ett bulvanförhållande föreligger.

---

¹⁸ Roos, Avtal och rösträtt, s. 220 ff.

Det grundläggande stadgandet i detta sammanhang är 9:1 ABL. Här fastslås bolagsstämmans karaktär av organ där aktieägarna kan utöva sin förvaltningsrätt. Motsvarande bestämmelse i 1944 års aktiebolagslag gavs även den betydelsen att rätten att besluta i bolagets angelägenheter som tillkommer stämman inte får tilläggas någon annan, något som även idag är huvudregel. Dessutom anses 9:1, 1 st. ABL¹⁹ innebära att en person, för att ha rösträtt på bolagsstämma, måste dels vara antecknad som aktieägare i aktieboken, dels ha verklig äganderätt till dessa aktier.²⁰

En mellanman har alltså, bortsett från den lagreglerade möjligheten att utnyttja fullmäktige, i princip inte rösträtt för de aktier han besitter för huvudmannens räkning.²¹

När en kommissionär köper in egendom för huvudmannens räkning blir han aldrig ägare till egendomen. Äganderätten övergår direkt till kommittenten, vilket framgår av 53 § 2 st. kommissionslagen. Om en kommissionär skulle bli inskriven i aktieboken skulle han följaktligen ändå sakna rösträtt eftersom han inte har äganderätten till aktierna.

Den övervägande uppfattningen idag är att det vid innehav av egendom genom bulvan är huvudmannen som har den materiella äganderätten till egendomen.²² I analogi med kommissionslagen skulle alltså huvudmannen vid bulvanens aktieförvärv direkt erhålla äganderätten till aktierna, vilket då leder till att ingen uppfyller kraven för att få rösta för aktierna.

En grundförutsättning för att röstning ska kunna förhindras är emellertid att bulvanförhållandet avslöjas. Det är i första hand styrelsen som ska ta ställning till detta. I 3:7, 1 st. 1 meningen ABL sägs att det är styrelsen som har ansvaret för att aktieboken är korrekt, vilket innebär att de vid registreringen skall ta ställning till om ett bulvanförhållande föreligger. När en bulvan väl lyckats bli införd i aktieboken och röstat på bolagsstämman är enda vägen att söka klandra bolagsstämmobeslutet och då bevisa att det för sig om ett bulvanförhållande, något som ofta är mycket svårt.

---

¹⁹ Fr.o.m. 1/1 1999 - 9:2 ABL.

²⁰ Se t.ex. SOU 1971:15 s. 220, prop. 1975:103 s. 386 f.

²¹ Johansson, Bolagsstämma, s. 219.

²² Agell, Äganderätt till fastighet för makar och samboende, s. 35 f. Grönfors, Ställningsfullmakt och bulvanskap, s. 313 not 19.

2.3.4 Förvaltarregistrering av aktier

Förvaltarregistrering av aktier kan som tidigare nämnts ses som en form av bulvanskap. Enligt 3:10 aktiebolagslagen och 8 kap. aktiekontolagen kan bank eller fondkommissionär, som erhållit särskild auktorisation som förvaltare av aktier, på aktiekonto och i aktiebok införas i stället för ägaren till de aktier som omfattas av förvaltningsuppdraget. Det skall vidare antecknas att aktien innehas för annans räkning. Förvaltaren kan dock inte rösta för aktierna utan detta kräver att den egentlige ägaren är registrerad (jfr ovanstående resonemang ang. bulvanens rösträtt på stämman).

2.4 De illojala fallen – missbruk av associationsrätten genom användande av bulvan

2.4.1 Bolagsplundring

Definition

Här handlar det återigen om ett icke-juridiskt begrepp. En praktisk definition kan dock ges. Med bolagsplundring menas att det i samband med överlåtelser av aktiebolag och andra juridiska personer förekommer att personer deltar i överlåtelserna för att, genom egna förvärv eller genom bulvan, i anslutning till överlåtelserna genom olika former av brott beröva bolaget dess tillgångar.²³

Bulvaner vid bolagsplundring

I en rapport från Åklagarväsendet ang. bolagsplundring anges att ett stort problem ur straffrättslig synvinkel är att de som ligger bakom bolagsplundring ofta agerar via bulvaner. Styrelsen kan då i sin helhet bestå av personer som endast skenbart upprätthåller funktionen som bolagsföreträdare. Dessa bulvaner har formellt full behörighet att företräda bolaget

---

²³ Åklagarväsendets rapport 1996:1, s. 10.

men den reella makten ligger hos någon annan.²⁴ Så länge bolaget har tillgångar eller annat värde för huvudmannen agerar denne ofta genom en s.k. generalfullmakt (se närmare nedan). Vid avslutad plundring återfinns endast en s.k. målvakt som ägare och styrelse. Målvakten kan i sin tur utnyttja bolaget för egen brottslighet som t.ex. momsbedrägerier eller kreditbedrägerier.

Målvakter

En målvakt är en bulvan som anlitas i företag där någon form av oegentligheter pågår, exempelvis vid bolagsplundring. Den egentlige huvudmannen låter målvakten uppträda i styrelsen, skriva på papper o.s.v., allt på huvudmannens uppdrag.

Den rättshandling varigenom målvakten insätts som styrelseledamot är närmast ett exempel på en fiduciarisk rättshandling (se ovan under 2.1.2). Det existerar dessutom en parallell dissimulerad - dold - rättshandling, i detta fall en tyst eller uttrycklig underhandsöverenskommelse att målvakten inte skall ägna sig åt bolaget. Denna underhandsöverenskommelse påverkar inte målvaktens ställning utåt - målvakten är styrelseledamot och har i denna egenskap den formella makt som följer med detta uppdrag. I underhandsöverenskommelsen som träffats mellan målvakten och den som utsett honom förutsätts dock att målvakten inte skall använda sig av denna makt utan dessa befogenheter skall utnyttjas av andra.

Målvakten är så gott som alltid en person som, åtminstone på papperet, helt saknar tillgångar. Det är därför inte lönt att vända sig mot målvakten för att försöka kräva ut pengar då denne är immun mot ekonomiska sanktioner.

Målvakten saknar som regel någon närmare kunskap om bolaget, liksom vilka åtgärder som vidtas i hans namn. Mot ersättning tar målvakten det formella och straffrättsliga ansvaret för bolagets handlande. Ofta är målvakterna missbrukare och socialt utslagna personer, ofta tidigare straffade. Det handlar i många fall om personer som är helt straffimmuna, d.v.s. hotet om straff verkar inte avskräckande alls. I praktiken kommer dessutom målvakten ganska lindrigt undan beträffande straffet med hänsyn till sin bristande kompetens och den korta tid bolaget är i hans ägo.

---

²⁴ Åklagarväsendets rapport 1996:1 s. 70 f.

2.4.2 Kringgående av näringsförbud

Ett område där användandet av bulvanarrangemang är vanligt är vid kringgående av ett föreläggande om näringsförbud. Det är ett typfall där användandet av bulvan är en väg att komma runt tvingande lagstiftning. Ofta är det någon närstående till företagaren som får fungera som bulvan.

I och med näringsförbudslagens införande utökades den krets som kan bli förelagda näringsförbud. Beträffande bulvansituationer är det 6 § 7 p. som är aktuell. Här finns ett klart uttryckt förbud för den som är underkastad näringsförbud att faktiskt utöva ledningen av en näringsverksamhet. Detta omfattar naturligtvis bulvanfallen där någon faktiskt har utövat de befogenheter som tillkommer företagsledningen även om denne inte formellt varit ställföreträdare.²⁵ Problemet är således inte att ett förbud saknas utan möjligheterna att komma åt överträdelserna av detta förbud.

Redan i Näringsförbudskommitténs betänkande (SOU 1984:59) som följdes av lagen (1986:436) om näringsförbud, behandlades frågan om omfattningen av bulvanskap. Bl.a. gjordes en utvärdering av de 60 första näringsförbuden, vilka meddelats med stöd av tidigare bestämmelser i konkurslagen. I åtminstone sex av fallen förelåg misstanke om överträdelse av förbudet genom användande av bulvan. Två fall hade lett till fällande dom och i båda fallen var det företagarens hustru som fungerat som bulvan. Kommittén fastslog att problemen med att konstatera överträdelse av näringsförbud i hög grad beror på att bulvaner kan misstänkas komma till användning i stor utsträckning samt att det nästan alltid är en närstående som misstänks vara bulvan.²⁶ Kommittén föreslog därför regler syftande till att försvåra användandet av bulvan i dessa sammanhang innebärande att den som ålagts näringsförbud inte skulle få vara anställd hos eller motta återkommande uppdrag av en person som är närstående till honom.²⁷

I Näringsförbudsutredningens betänkande Ett renodlat näringsförbud (SOU 1995:1) redovisades resultatet av en utvärdering av näringsförbudslagen och dess tillämpning. Här framkom bl.a. att det under tiden 1 juli 1980 - 30 juni

---

²⁵ Se prop. 1985/86:126 s. 65.

²⁶ SOU 1984:59 s. 121, 265.

²⁷ A.a., s. 411 f.

1994 meddelats 35 domar gällande överträdelse av näringsförbud. Vid genomgång av dessa domar fann man att det i ungefär två tredjedelar av fallen varit så att den som var underkastad näringsförbud varit den som faktiskt utövat ledningen av en näringsverksamhet som annan utåt framstått som ansvarig för. Av bulvanerna var över hälften närstående till den förbudsålagde.²⁸

Som underlag för den nu aktuella Bulvanutredningen (SOU 1998:47) genomfördes en enkätundersökning gällande kringgående av näringsförbud genom bulvan. Enkäten skickades till samtliga åklagarmyndigheter och tillsynsmyndigheter i konkurs.²⁹

Vad som framkom i undersökningen var följande. Under åren 1992-1995 har åklagarmyndigheterna handlagt minst 16 anmälningar gällande misstanke om överträdelser av näringsförbud. Av dessa har minst sex avsett kringgående genom bulvan. I tolv av fallen förde åklagaren talan om ansvar för överträdelsen. Fyra av dessa fall avsåg överträdelse genom användning av bulvan. I hälften av fallen bifölls ansvarsyrkandet. Tre av de fällande domarna avsåg bulvanfall. Fyra av de fall där talan väcktes avsåg överträdelse genom användning av generalfullmakt (mer om begreppet nedan under 3 kap.), men inte i något av fallen väckte åklagaren talan om ansvar för överträdelse enbart genom *innehav* av en generalfullmakt. Inte heller väcktes talan gällande innehav eller användning av någon mer begränsad fullmakt.

Vad gäller tillsynsmyndigheterna i konkurs har de under åren 1992-1995 anmält tolv misstänkta överträdelser av näringsförbud till polis eller åklagare. Fyra av dessa fall avsåg överträdelse genom användande av bulvan. Två fall avsåg överträdelse genom användande av en generell fullmakt. I ett fall avsågs överträdelse genom enbart innehav av generell fullmakt.

Det är som synes inga stora antal anmälningar och fällande domar och det är svårt att utifrån dessa uppgifter dra några långtgående slutsatser. Det blir kvalificerade gissningar grundade på tendenser. Det anses dock allmänt att

---

²⁸ SOU 1995:1, s. 115 ff.

²⁹ På grund av olika omständigheter har en genomgång av de hos åklagarväsendet manuellt förda diarierna ansetts allt för resurskrävande och enkätsvaren har därför i stor utsträckning grundats på enskilda åklagares minnesbilder, vilket gör att en viss osäkerhet råder kring uppgifternas exakthet.

de fall som kommit till myndigheternas kännedom indikerar att användning av bulvaner och generalfullmakter i dessa sammanhang förekommer i en omfattning som motiverar ytterligare åtgärder.³⁰

Näringsförbudslagen har sedan den infördes 1986 knappast fått den genomslagskraft man då hoppades på. Detta konstateras av Näringsförbudsutredningen (SOU 1995:1) och har resulterat i ett förslag på en ny lag om näringsförbud (SOU 1997:123). De föreslagna förändringarna rör främst ökade möjligheter att meddela näringsförbud genom införandet av presumptionsregler för näringsförbud. Inga ytterligare åtgärder föreslås för att komma tillrätta med bulvaner och utfärdande av generalfullmakter. Här har emellertid Bulvanutredningen kommit med några förslag vilka jag återkommer till nedan i samband med generalfullmakter.

2.5 Kontrollmöjligheter av bulvanförhållanden i aktiebolag

2.5.1 Allmänt om myndighetskontroll

Myndigheter med tillstånds- eller tillsynsuppgifter har en viktig roll när det gäller att förebygga illojala förfaranden. Det finns idag en avsevärd mängd författningsregler som behandlar olika myndigheters möjligheter att på sina respektive ansvarsområden företa kontroller och inhämta upplysningar. Myndigheternas befogenhet varierar men kan t.ex. omfatta sådant som en rätt att kräva upplysningar som behövs för tillsynen. Som exempel kan här nämnas 45 § konkurrenslagen (1993:20), där det föreskrivs att Konkurrensverket får förelägga ett företag att tillhandahålla uppgifter, handlingar eller annat, om det behövs för att verket skall kunna fullgöra sina uppgifter enligt konkurrenslagen. När det gäller tillsynen över banker och andra finansiella företag finns det ett flertal bestämmelser enligt vilka Finansinspektionen skall lämna de upplysningar om företagets verksamhet som inspektionen begär.³¹ Befogenheten kan också gälla rätten att få tillträde till en viss

---

³⁰ SOU 1998:47 s. 168.

³¹ Se t.ex. 7 kap. 1 § bankrörelselagen(1987:617), 6 kap. 1 § lagen(1991:981) om värdepappershandel, 5 kap 1 § lagen(1992:1610) om finansieringsverksamhet och 19 kap. 3 § försäkringsrörelselagen(1982:713).

lokal.³² Om inte upplysningarna lämnas varierar sanktionerna. Det rör sig t.ex. om möjlighet att återkalla visst tillstånd, förelägga vite och ålägga personer att inställa sig till förhör.

Regler som särskilt berör befogenheter att undersöka bulvanskap och utreda vem som faktiskt leder ett företag finns inte men undersökningar av detta slag kan naturligtvis i viss mån ske inom ramen för de allmänna reglerna. Även om författningsstöd saknas kan myndigheten infordra uppgifter eller be någon infinna sig hos myndigheten, men för att använda tvångsmedel som t.ex. vitesföreläggande krävs författningsstöd. Vad gäller möjligheten att genomföra besök i utrednings- och kontrollsyfte utan stöd i författning lär detta inte vara möjligt med hänsyn till regeringsformen 2:6 (skydd mot husrannsakan och liknande intrång får begränsas endast genom lag).

Ett förslag har nu presenterats som innebär en ökad befogenhet för myndighet att genomföra kontroller. Det handlar om införandet av generella regler som ger möjligheter att vid vite förelägga personer att inställa sig till förhör samt avlägga besök i företags lokaler.³³ Förslaget avser fall av tillståndsprövning, tillsyn eller lämnande av stöd till näringsverksamhet. Vidare skall krävas att det är av betydelse för myndighetens verksamhet vem som utövar ledning eller har ett väsentligt ekonomiskt intresse i företag som är föremål för myndighetens verksamhet samt att myndigheten finner anledning att genomföra en särskild utredning i syfte att klarlägga hur det förhåller sig i dessa hänseenden. Häri ligger bl.a. ett krav på att det i det enskilda fallet föreligger åtminstone någon omständighet som gör en särskild undersökning påkallad.³⁴

Detta förslag är naturligtvis ett sätt att underlätta kontroller av bl.a. bulvanskap men jag undrar om inte detta främst handlar om resurser snarare än brist på författningsstöd. Redan med dagens reglering finns en hel del möjligheter att kunna undersöka förekomsten av bulvanförhållanden, men denna kontroll har inte gjorts. Det har knappast varit en prioriterad punkt hos myndigheterna och en sådan kontroll är besvärlig och resurskrävande.

2.5.2 Ägarprövning i finansiella företag

---

³² Några exempel på författningsbestämmelser av denna typ är 16 § datalagen (1973:289), 16 § kreditupplysningslagen (1973:1173) och 14 § inkassolagen (1974:182).

³³ SOU 1998:47 s. 86.

³⁴ SOU 1998:47 s. 88 f.

I vissa typer av bolag har kontroll av aktieäggande och företagsledning ansetts nödvändig. Det rör sig om olika former av finansiella företag som banker, försäkringsbolag, kreditmarknadsföretag och värdepappersbolag. De regler om detta som införts bygger på ett antal EG-direktiv.³⁵

Bestämmelser om ägarprövning vid oktroy finns i 2 kap. 3 § bankaktiebolagslagen (1987:618) - BAL, 2 kap. 1 § lagen om värdepappersrörelse (1991:981), 2 kap. 2 § lagen (1995:1570) om medlemsbanker, 2 kap. 1 § lagen (1992:1610) om finansieringsverksamhet och 2 kap. 3 § lagen (1982:713) om försäkringsrörelse.

Även efter det att rörelsetillstånd beviljats kan en lämplighetsprövning ske av ägarna. För bankaktiebolag finns bestämmelser om detta i 7 kap. bankrörelselagen (1987:617) - BRL. För kreditmarknadsföretag finns motsvarande reglering i 5 kap. 11 - 15 b §§ lagen (1992:1610) om finansieringsverksamhet, för värdepappersbolag i 6 kap. 3 a - 3 h §§ lagen (1991:981) om värdepappersrörelse och för försäkringsbolag i 3 kap. 2 - 2 c §§ försäkringsrörelselagen (1982:713).

Det finns också sedan 1 juli 1996 införda bestämmelser att även ledningen i ett finansiellt företag skall kunna lämplighetsprövas (se 2 kap. 3 § BAL, 2 kap. 3 § sparbankslagen (1987:619), 2 kap. 2 § lagen om medlemsbanker, 2 kap. 1 § lagen om finansieringsverksamhet, 2 kap. 1 § lagen om värdepappersrörelse och 2 kap. 3 § lagen om försäkringsrörelse). De som omfattas av dessa regler är styrelseledamöter och deras suppleanter samt verkställande och vice verkställande direktör.

Kraven som ställs i de ovan nämnda lagarna överensstämmer i huvudsak och innebär följande; 1) att de som kommer att äga ett kvalificerat innehav av aktier eller andelar inte kommer att motverka en sund utveckling av verksamheten och även i övrigt är lämpliga att utöva ett väsentligt inflytande över ledningen, 2) att någon som kommer ha ett kvalificerat innehav av aktier eller andelar inte i väsentlig mån åsidosatt sina skyldigheter i näringsverksamhet eller i andra ekonomiska angelägenheter eller gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet.

---

³⁵ Se första och andra banksamordningsdirektiven (77/780/EEG och 89/646/EEG), investeringstjänstdirektivet (93/22/EEG) och tredje skade- respektive livförsäkringsdirektiven (92/49/EEG och 92/96/EEG).

För att göra ett direkt eller indirekt förvärv av aktier eller andelar som medför ett kvalificerat innehav krävs tillstånd av Finansinspektionen. Om kraven inte uppfylls kan Finansinspektionen ingripa. Åtgärder som står till buds är ett beslut att ägaren vid stämma inte får företräda fler aktier eller andelar än som motsvarar ett innehav som inte är kvalificerat. I det fall en kvalificerad innehavare inte har ansökt om tillstånd får Finansinspektionen besluta att ägaren vid stämma inte får företräda aktierna eller andelarna till den del innehavet omfattas av tillståndsplikt. Dessutom kan ägaren av ett kvalificerat innehav föreläggas att avyttra så stor del av sitt innehav att det inte längre står i strid med tillståndskravet. En förvaltare kan vidare utses att företräda aktier som inte får företrädas av ägaren.

Vid tillståndsprövningen skall även en sådan sak som bulvanarrangemang beaktas. Förekomsten av ett sådant arrangemang kan leda till avslag och omständigheter hänförliga till huvudmannen kan läggas till grund för beslutet. Det är emellertid mer tveksamt vad som händer om ett bulvanarrangemang avslöjas efter det att tillstånd lämnats.³⁶ De möjligheter att ingripa som Finansinspektionen har bygger på att någon har ett kvalificerat innehav. Om det är så att bulvanen och huvudmannen tillsammans uppnår ett kvalificerat innehav kan deras innehav förmodligen inte räknas samman vid bedömningen av om ett kvalificerat innehav föreligger.

Idag finns emellertid inga uttryckliga regler om bulvanskap i samband med ägarprövning. Dessa regler omfattas inte heller av bulvanlagen. Det har föreslagits att dessa regler skall komma att omfattas av bulvanlagens bestämmelser.³⁷

2.5.3 Förslag om ägarregister

För icke finansiella företag finns ingen motsvarande prövning av ägare och ledning. Ett sätt att vid behov lättare kunna kontrollera ägarförhållandena i övriga aktiebolag är att ett registreringskrav införs. Ur eko-brottssynpunkt är det då främst fåmansbolagens ägarförhållanden som är av intresse. Det är också i fåmansbolagen som problemet med bulvaner är som störst.

---

³⁶ SOU 1998:47 s. 211.

³⁷ SOU 1998:47 s. 210 ff.

Ett förslag om ägarregistrering har presenterats av Bulvanutredningen. Det föreslagna registreringskravet skulle omfatta samtliga aktiebolag som inte har avstämningsförbehåll. En registrering skulle sedan göras till en civilrättslig förutsättning för att ett giltigt aktieförvärv har skett.³⁸

Att kräva registrering av ägare i aktiebolag är naturligtvis ett effektivt sätt att underlätta utredningar vid ekonomisk brottslighet. Överlåtelsekedjor skulle lättare kunna följas och ansvariga spåras. Samtidigt innebär det ett omfattande administrativt arbete och medför kostnader som måste vägas mot de fördelar som uppnås.

En på detta sätt rutinmässig registrering lär dock knappast göra det enklare att avslöja bulvanarrangemang.

---

³⁸ SOU 1998:47 s. 137 ff.

3 GENERALFULLMAKTER

3.1 Inledning

Jag har tidigare i förbigående nämnt begreppet generalfullmakt. Oftast är det på detta sätt termen används. Det nämns som ett självklart begrepp, insatt i olika sammanhang som vid användandet av målvakter och vid överträdelse av näringsförbud. Vad jag dock under arbetets gång kunnat konstatera är att detta begrepp är långtifrån självklart i sin betydelse. Framförallt inte när man försöker placera in det i ett aktiebolagsrättsligt sammanhang. Frågan uppkommer om generalfullmakter överhuvudtaget är tillåtna i aktiebolag.

Begreppet generalfullmakt förekommer sällan i litteraturen i samband med aktiebolag. Det visar sig dock att denna typ av fullmakt används i viss utsträckning i praktiken. Detta har lett till problem då generalfullmakter kommit att användas som ett sätt att undgå att ställas till ansvar i samband med ekonomisk brottslighet, då generalfullmakter inte behöver, eller som sådana kan, registreras. Frågan har därför varit föremål för diskussion både i Näringsförbudsutredningen (SOU 1995:1) och den nyligen presenterade Bulvanutredningen (SOU 1998:47). Åklagarväsendets rapport 1996:1 tar också upp problemet med generalfullmakter i samband med bolagsplundringar.

I juni 1998 gick Patent- och registreringsverket ut och varnade för att ett ökat antal ruffelbolag registrerar sig. Varningen riktades till myndigheter, kreditgivare, företag och allmänhet. Generalfullmakter sades här vara en varningssignal för att ett bolag används i brottsliga syften.³⁹

3.2 Definitionsproblemet

---

³⁹ TT Nyhetsbanken 1998-06 17.

Generalfullmakt är inte något juridiskt begrepp. Det används inte i någon lag och att närmare precisera innebörden är inte helt lätt. Vad som i allmänhet avses är en fullmakt som ger innehavaren en i det närmaste generell behörighet att företräda fullmaktsgivaren gentemot alla tredje män.⁴⁰ I praktiken finns dock exempel på att man använder begreppet även för mer inskränkta fullmaktshandlingar⁴¹. En av svårigheterna ligger tydligen i att avgöra hur stora inskränkningar som kan göras utan att fullmakten upphör att kallas generalfullmakt. Utgångspunkten måste nog ändå vara att man med en egentlig generalfullmakt menar fallet där behörigheten och befogenheten är i det närmaste total och att de inskränkningar som avses är av begränsad omfattning som inte nämnvärt påverkar fullmäktigens handlingsfrihet. Det står emellertid klart att vi här inte rör oss med något exakt begrepp.

Två rekvisit måste således vara uppfyllda. För det första skall behörigheten vara generell, vilket innebär att den skall vara så gott som oinskränkt. Vissa mindre inskränkningar i behörigheten behöver dock inte innebära att fullmakten ej anses vara en generalfullmakt, vilket utvecklas nedan. För det andra skall fullmakten ge denna generella behörighet gentemot alla tredje män. En fullmakt utan inskränkningar men som gäller endast gentemot viss tredje man är inte att anse som en generalfullmakt.⁴²

Åhman nämner som exempel en fullmakt meddelad av styrelsen för ett aktiebolag som av praktiska skäl ger en till ordalydelsen mycket vid behörighet att företräda bolaget gentemot viss tredje man, men där partsavsikten är att fullmakten endast gäller vissa specifika åtgärder. Åhman menar här att man vid fastställandet av om det rör sig om en generalfullmakt skall bedöma omfattningen av behörigheten efter vad parterna avsett, oavsett formuleringen i fullmakten. Dessutom, tillägger Åhman, står det klart att det ej handlar om en generalfullmakt då fullmakten endast gäller gentemot viss tredje man. Det är något oklart vad Åhman egentligen menar skulle bli resultatet i det fall en till ordalydelsen mycket generell fullmakt, riktad till alla tredje män, begränsades av en överenskommelse mellan parterna om inskränkningar i denna vida behörighet. Vilken betydelse har i det fallet den av parterna avtalade begränsningen av den till ordalydelsen

---

⁴⁰ Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten, s. 449 f.

⁴¹ SOU 1998:47, s. 74.

⁴² Åhman, A.a., s. 450, not 454.

vida behörigheten? Skulle partsavsikten ges avgörande betydelse lär fullmakten inte vara att anse som generalfullmakt.

Innehavaren av en generalfullmakt har följaktligen en mycket vid behörighet. Vid tillkomsten av avtalslagen antogs att den här typen av fullmakter skulle få begränsad användning i praktiken.⁴³ Något som också påpekas i litteraturen är att generalfullmakter innebär risker för fullmaktsgivaren och därför bör tolkas restriktivt.⁴⁴

Ett exempel på en generalfullmakt är prokura, som ger innehavaren behörighet att med vissa angivna undantag företräda en näringsidkare i alla ärenden som rör näringsverksamheten. I 1 § prokuralagen (1974:158) sägs att den som innehar fullmakt som uttryckligen förklarats vara prokura får "i allt som gäller huvudmannens näringsverksamhet handla på hans vägnar och teckna hans firma". Undantag görs för försäljning och inteckning av fast egendom eller tomträtt. Prokura kan registreras enligt handelsregisterlagen (1974:157) men detta är inte obligatoriskt.

Prokura kan sägas vara mer än en fullmakt då den inte bara ger behörighet gentemot tredje man utan även innefattar beslutsbefogenheter. En generalfullmakt medför inte några beslutsbefogenheter i bolaget utan enbart behörighet gentemot tredje man.⁴⁵ Man skulle dock kunna tänka sig den situationen att fullmäktigen även delegeras omfattande beslutsbefogenheter. I så fall vore förhållandena i det närmaste sådana att en analogi kan göras till prokura.

Det anses allmänt att prokura inte kan förekomma i aktiebolag.⁴⁶ Detta skulle vara att åsidosätta reglerna om styrelsens och VD:s uppgifter och ansvar såsom organ för bolaget och även passa illa ihop med reglerna om firmateckning.

3.3 Generalfullmakter i aktiebolag

---

⁴³ Förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar, s. 68.

⁴⁴ Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 163.

⁴⁵ Åhman, A.a., s. 456.

⁴⁶ Se bl.a. Nial och Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag, s. 241 och Adlercreutz, A.a., s. 171.

3.3.1 Bakgrund

Generalfullmakter förekommer som sagt i aktiebolagsrättsliga sammanhang. En situation där generalfullmakter förekommer är vid bolagsöverlåtelser. Den sittande styrelsen låter innan den avgår utfärda en generalfullmakt för köparen. Köparen kan sedan genom fullmakten sköta bolaget tills dess en ny bolagsledning utsetts. En situation som får anses mer ovanlig är den där en generalfullmakt utfärdas för att någon skall kunna handla för bolagets räkning vid sidan av styrelse och verkställande direktör. En anledning till fullmaktens utfärdande skulle kunna vara att exempelvis en tilltänkt köpare skall få prova på att sköta bolaget och "agera som verkställande direktör".⁴⁷

Frågan om generalfullmakters tillåtlighet i aktiebolag har behandlats av Åhman i en avhandling från 1997. Även bulvanutredningen diskuterar frågan men tar Åhmans arbete som utgångspunkt. I övrigt berörs inte företeelsen närmare i den svenska associationsrättsliga litteraturen.

En jämförelse med andra länders rättssystem är alltid svår att göra. En liknande diskussion av problemet med generalfullmakter och förhållandet till gällande regler om kompetensfördelning har emellertid ägt rum i exempelvis Tyskland och Danmark. Inte heller här ges några klara svar om vad som gäller. I Tyskland är frågan om generalfullmakter i aktiebolag omstridd. De flesta författare antar dock att generalfullmakter på ett eller annat sätt är tillåtna.⁴⁸ I Danmark är utgångspunkten att generalfullmakter att företräda aktiebolag är otillåtna. Ett antal rättsfall finns där generalfullmakter underkänts då de stridit mot de regler i lagen och bolagsordningen som avgränsar de teckningsberättigade. Inom litteraturen finns dock vissa författare som hävdar att generalfullmakter kan vara tillåtna i vissa fall.⁴⁹

Den fråga som uppkommer är om denna typ av generell fullmakt verkligen står i överensstämmelse med aktiebolagslagen. Naturligtvis kan ett aktiebolag låta utfärda vanliga fullmakter i enlighet med avtalslagen, men

---

⁴⁷ Se Hovrättens för västra Sverige dom 1975-12-10, T 54, T 74/75 som behandlas av Åhman, A.a., s. 450 f.

⁴⁸ Åhman, A.a., s. 451.

⁴⁹ Se t.ex. Werlauff, Selskabsret, s. 602.

när det gäller generalfullmakter är det svårt att se gränsdragningen till reglerna i ABL, framförallt regler om firmateckningsrätt i 8:11 och 8:12.⁵⁰

Åhman går i sin avhandling igenom de regler i aktiebolagslagen som begränsar möjligheterna till utfärdande av en generalfullmakt. Först därefter ger han sig in i ett mer generellt resonemang kring tillåtligheten för att slutligen komma fram till att en generalfullmakt inte kan anses tillåten och förenligt med aktiebolagslagen.

3.3.2 Begränsningar för utfärdande av generalfullmakt

Först och främst måste generalfullmakten tolkas i enlighet med 8:14 ABL⁵¹, d.v.s. behörigheten måste ligga inom ramen för aktiebolagslagens regler om kompetensfördelning och de olika bolagsorganens behörighet. En generalfullmakt kan t.ex. inte användas för att vidta åtgärder eller fatta beslut som ankommer på bolagsstämman.

Den andra begränsningen måste enligt Åhman vara att en generalfullmäktig inte utan styrelsens medgivande kan överlåta fullmakten på annan, vilket han stöder på principen att en fullmakt in dubio ej är överlåtbar.⁵² Detta leder också in på frågan om vem som får utfärda en generalfullmakt. En konsekvens av föregående resonemang blir att generalfullmäktigens utfärdande av generalfullmakt kräver styrelsens tillstånd. Men vad gäller beträffande särskilda firmatecknare? Behörigheten för en särskild firmatecknare är i stort sett densamma som för styrelsen, men åtgärder som enligt lagen särskilt tilläggs styrelsen torde enligt Åhman falla utanför den särskilde firmatecknarens behörighet. Detta skulle då bl.a. röra rätten att bemyndiga annan till särskild firmatecknare, då enligt 8:11 andra stycket ABL sådant bemyndigande skall meddelas av styrelsen.

Här anser Åhman att för att ett kringgående av denna regel skall undvikas så bör inte firmatecknaren heller anses ha behörighet att utfärda generalfullmakt. Denna synpunkt är dock inte självklar. I sammanhanget kan nämnas NJA 1926 s. 406. Fallet gällde en vittgående fullmakt utfärdad av en särskild firmatecknare i en förening. HD uttalade att den särskilde

---

⁵⁰ Fr.o.m. 1/1 1999 - 8:29-31.

⁵¹ Fr.o.m. 1/1 1999 - 8:35.

⁵² En jämförelse med 5 § prokuralagen ger också stöd för detta. Här stadgas att prokura ej får överlåtas på annan.

firmatecknaren måste anses ha ägt rätt att utan särskilt bemyndigande från styrelsen utfärda fullmakten.

En annan begränsning följer av 8:11 andra stycket.⁵³ Aktieägarna kan se till att det i bolagsordningen införs ett förbud för styrelsen att utse särskilda firmatecknare. Det skulle vara underligt om ett sådant förbud kunde kringgås genom att styrelsen istället väljer att utfärda en generalfullmakt.

3.3.3 Generalfullmakter i praxis

Jag har i mitt arbete gått igenom praxis och letat efter rättsfall som behandlar generalfullmakter. Det finns inget rättsfall som direkt behandlar frågan om generalfullmaktens lagenlighet. När begreppet förekommer nämns det ofta som en omständighet i förbigående utan att något ställningstagande till själva förekomsten och tillåtligheten av generalfullmakten görs.

I ett hovrättsavgörande, RH 1990:92, har en generalfullmakt underkänts på grund av att den stred mot aktiebolagslagen. Anledningen var att fullmäktigen inte uppfyllde lagens kvalifikationskrav gällande ett aktiebolags ställföreträdare då fullmäktigen inte var medborgare i Sverige eller annat nordiskt land. Det sades att ett godtagande av fullmakten skulle ha inneburit ett kringgående av regler som begränsar utlänningars rätt att vara ställföreträdare och firmatecknare för aktiebolag.⁵⁴ Den dåvarande regeln om kvalifikationskrav finns inte längre kvar, men motsvarande situation kan naturligtvis uppstå med dagens kvalifikationskrav i 8:4 ABL⁵⁵, ett stadgande som för övrigt är tvingande till skydd för bolagets medkontrahenter, borgenärer och det allmänna.

Det sägs alltså i fallet ingenting om själva lagenligheten av generalfullmakten som sådan. Frågan är om detta skulle kunna tolkas så att en generalfullmakt i sig är tillåten. Detta lär dock knappast vara fallet. Domstolarna har helt enkelt inte tagit ställning till detta genom att underkänna fullmakten redan på andra grunder.

---

⁵³ Fr.o.m. 1/1 1999 - 8:31 tredje stycket.

⁵⁴ Se 8:4 i 1975 års aktiebolagslag.

⁵⁵ Fr.o.m. 1/1 1999 - 8:9.

3.3.4 Är generalfullmakter förenliga med aktiebolagslagen?

Som tidigare nämnts är det inte alls självklart att en generalfullmakt alls är tillåten i aktiebolag. Skulle så vara fallet är ovanstående diskussion om begränsningar utan betydelse.

Eftersom behörigheten att företräda aktiebolaget blir i stort sett densamma enligt en generalfullmakt och rätt enligt 8:11 ABL att vara firmatecknare så måste man ställa sig frågan om rätten enligt 8:11 är exklusiv och i så fall utesluter användandet av generalfullmakter.

Vad gäller då enligt 8:11? Styrelsen kan meddela ett bemyndigande för styrelseledamot, verkställande direktör eller annan att företräda bolaget och teckna dess firma. Publicitetsförfarandet som är knutet till reglerna i 8:11 och 12 behandlas i 8:15.⁵⁶ Här stadgas att bolaget för registrering skall anmäla av vem och hur bolagets firma tecknas. Uppgifter härom registreras i aktiebolagsregistret och kungörs i Post- och Inrikes Tidningar. Syftet med publiciteten är att tredje man skall kunna få information rörande de personer som har generell behörighet att binda bolaget. Detta förfarande gäller inte generalfullmakter något som tycks tala mot att dessa skulle vara tillåtna. En tanke är att fullmakten istället kunde meddelas genom kungörelse i enlighet med 14 § första stycket avtalslagen men denna form kan knappast anses likvärdig ur informationssynpunkt då uppgifterna inte alls är lika lättillgängliga som de i aktiebolagsregistret.

Firmatecknare skall alltså registreras, men underlåtenhet är inte sanktionerad. Det är följaktligen praktiskt möjligt för en firmatecknare att agera å bolagets vägnar även innan registrering har skett. Vari ligger då skillnaden mellan en generalfullmakt och ett bemyndigande om firmateckning som inte registrerats? Skulle man inte kunna dra ett likhetstecken mellan dessa företeelser?

Ett eventuellt behov för bolaget att ha en företrädare med generell behörighet vid sidan av styrelsen borde täckas av möjligheten att utse särskilda firmatecknare. Åhman menar att ett användande av både firmatecknare och generalfullmäktige parallellt leder till olägenheter i form av oöverskådlighet.⁵⁷

---

⁵⁶ 8:15 kommer efter lagändring att motsvaras av 8:36.

⁵⁷ Åhman, A.a., s. 458.

Ytterligare ett skäl som av Åhman anförs för att generalfullmakter är otillåtna i aktiebolag är lättheten att missbruka dem och han målar upp ett tänkbart scenario. Generalfullmakten kan användas i den utsträckning innehavaren önskar; när någon vill komma i kontakt med bolaget för att överlämna obehagliga meddelanden är det lätt att säga att fullmakten är återkallad eller av annan anledning inte längre gäller. Någon annan företrädare för bolaget finns inte, vilket är ägnat att lända tredje man till skada. För att komma i kontakt med bolaget måste denne ansöka om stämning. När rätten finner att bolaget saknar behöriga företrädare anmälda till registret förordnar den om bolagets försättande i likvidation. Under mellantiden har de bolagstillgångar som eventuellt funnits skingrats.⁵⁸

Åhmans slutresultat blir som tidigare nämnts att generalfullmakter är otillåtna i aktiebolag. Enligt hans mening är det bara ett prejudikat som saknas. Ytterligare lagstiftning är enligt Åhman inte nödvändig. Att generalfullmakter inte är tillåtet anser han kunna utläsas av redan existerande lagstiftning.

3.3.5 Det praktiska behovet av generalfullmakter

Jag har tidigare berört användningen av generalfullmakter vid bolagsöverlåtelser. Det är då vanligt att den sittande styrelsen utfärdar en generalfullmakt till en ny ägare. På så sätt kan köparen ensam sköta bolaget innan han hunnit tillsätta ny styrelse. Åhman menar att något reellt behov av att använda generalfullmakter i dessa fall inte föreligger. En ensam köpare kan enkelt sätta in sig själv som styrelse och skulle aktieägarna vara fler bör någon av dem kunna ta på sig ansvar som interimsstyrelse tills ny styrelse utses.⁵⁹

En tänkbar situation där en generalfullmakt skulle kunna komma till användning är den att en ägare av ett enmansaktiebolag exempelvis måste göra en kortare utlandsresa på begränsad tid. Ett utfärdande av en generalfullmakt skulle då kunna trygga bolaget.⁶⁰ Åhman anser dock att det för denna situation vore tillräckligt med en fullmakt avseende specifika åtgärder. Dessutom hänvisar han till reglerna om negotiorum gestio för det

---

⁵⁸ Åhman, A.a., s. 460.

⁵⁹ Åhman, A.a., s. 458.

⁶⁰ Werlauff, A.a., s. 602.

fall bolaget riskerar skada. Alternativt kan en styrelsesuppleant eller vice VD utses.⁶¹

Bulvanutredningen ifrågasätter om inte Åhmans synpunkter är väl kategoriska och anser att det mycket väl kan finnas tillfällen där goda skäl finns att använda sig av generalfullmakt. Exemplet som ges är den situation där en köpare av ett bolag vill säkerställa att inte säljaren omedelbart efter det att likvid erhållits plundrar bolaget eller företar annan transaktion som minskar värdet av bolaget. Genom att en generalfullmakt omedelbart utfärdas kan köparen enkelt styrka sin behörighet att exempelvis spärra och avsluta konton hos banker och andra kreditinrättningar, avhämta försändelser till bolaget eller ordna med ändring av post m.m. Att i dessa situationer styrka sin behörighet med hjälp av bolagsstämmaprotokoll eller liknande handling lär vara mycket svårare. Utredningen anser dock att även om generalfullmakter kan ha legitima användningsområden och fyller ett faktiskt behov så borde dessa kunna ersättas med mer preciserade bemyndiganden än en generalfullmakt.⁶²

Ett sätt att begränsa användningen av generalfullmakter utan att samtidigt förbjuda dem skulle kunna vara ett lagstadgat krav på begränsning i varaktigheten, kombinerat med bestämmelser som förhindrar att en ny generalfullmakt utfärdas omedelbart efter den som har gått ut.⁶³

3.4 Generalfullmakter i samband med ekonomisk brottslighet

3.4.1 Vid användandet av målvakt

I de fall där den egentlige huvudmannen väljer att agera genom bulvan eller målvakt kan huvudmannen se till att själv vara innehavare av en generalfullmakt för att garantera sitt inflytande i bolaget utan att själv vara registrerad och riskera att ställas till ansvar för sina handlingar. Skulle någon rikta krav mot fullmäktigen/huvudmannen kan han alltid hävda att

---

⁶¹ Åhman, A.a., s. 459.

⁶² SOU 1998:47, s. 75 f.

⁶³ Åklagarväsendets rapport s. 57.

fullmakten är återkallad eller av annan anledning inte längre är gällande, vilket är ett påstående som är svårt att motbevisa.

3.4.2 Kringgående av näringsförbud

Ett annat användningsområde för generalfullmakter är för att kringgå näringsförbud. Som tidigare konstateras är det inte ovanligt att den förbudsålagde fortsätter att bedriva rörelse genom att agera genom bulvan. Genom sitt innehav av en generalfullmakt kan då den som meddelats näringsförbudet i praktiken fortsätta att bedriva näringsverksamhet som tidigare.

Näringsförbudsutredningen tog upp frågan om generalfullmakter till diskussion. Här konstateras att det visserligen inte står helt klart om generalfullmakter är förenliga med aktiebolagslagen, men att det i vilket fall borde införas en regel där innehav av generalfullmakt förbjuds för den som är underkastad näringsförbud.⁶⁴ En fara med en sådan regel är dock att den läst motsatsvis kan ge ett intryck av att generalfullmakter är tillåtna i övriga fall, vilket som tidigare kunnat konstateras inte alls är klart.⁶⁵

Jag ställer mig något frågande till denna diskussion kring att införa ett förbud mot generalfullmakter. Den tidigare nämnda regleringen i näringsförbudslagen 6 § 7 p. innebär redan ett förbud att faktiskt utöva ledningen av en näringsverksamhet. Detta borde även träffa fallet med generalfullmakter då en sådan fullmakt ger i det närmaste obegränsade möjligheter att leda näringsverksamheten. Möjligen skulle ett separat förbud av generalfullmakter göra det lättare att komma åt dessa utan att något krav ställs på att det faktiskt kan bevisas att innehavaren av generalfullmakter utövat ledningen över näringsverksamheten. Det underliga är bara att 6 § 7 p. inte ens nämns i diskussionen.

Vid regeringens behandling av förslaget ansågs att begreppet generell fullmakt inte kunde ges någon entydig definition och att det därför skulle kunna leda till tolkningsproblem. Vidare sade man att ett förbud mot att företräda en juridisk person med hjälp av en generell fullmakt lätt skulle kunna kringgåas genom att en eller flera fullmakter utfärdas som inte kan betecknas som generella men ändå ger vidsträckt behörighet. Frågan

---

⁶⁴ SOU 1995:1, s. 160 f.

⁶⁵ Åhman, A.a., s. 452, not 465.

lämnades olöst för vidare behandling av den planerade men då ännu ej tillsatta utredningen om bulvanskap m.m.⁶⁶

Problemet som man ställs inför då man önskar förbjuda eller avsevärt begränsa användningen av generalfullmakter genom exempelvis ett registreringskrav är definitionsfrågan. Vilken typ av fullmakter vill man komma åt och hur ska lagstiftningen utformas för att just denna kategori omfattas, utan att stadgandet får alltför långtgående konsekvenser för andra, sakligt motiverade fullmaktsförhållanden? I olika sammanhang har ett totalförbud diskuterats⁶⁷, men svårigheten är då att fastställa vad som därmed skall anses förbjudet.

---

⁶⁶ Prop. 1995/96:98, s. 26 f.

⁶⁷ Åklagarväsendets rapport 1996:1, s. 57. SOU 1995:1, s. 159 ff.

4 LAGSTIFTNINGSÅTGÄRDER

4.1 Inledning

Då både bulvaner och användningen av generalfullmakter ses som ett stort problem inom associationsrätten tillsattes 1996 den tidigare nämnda Bulvanutredningen. Utredningen som presenterades i april 1998 kommer med en rad konkreta förslag som spänner över många områden. Många förslag syftar till att komma tillrätta med utrednings- och bevissvårigheter genom en utökad registrering av bolagsansvariga. Detta har behandlats i korthet ovan. Här behandlar jag bara de förändringar som direkt kommer att påverka möjligheterna att verka genom bulvan och att använda generalfullmakter i aktiebolag, främst förändringarna i aktiebolagslagens 8 kapitel satt i relation till möjligheterna till straffansvar enligt regler i aktiebolagslagen samt brottsbalken. Vad gäller generalfullmakterna är även de föreslagna förändringarna i näringsförbudslagen intressanta.

4.2 Bulvaner

4.2.1 *Bulvanskap i allmänhet*

Jag har tidigare behandlat problemen som uppkommer med en generell lagstiftning mot bulvanskap. Denna väg får således anses utesluten då den riskerar att få alltför långtgående konsekvenser. Alternativen är då att för varje konkret situation där bulvaner kan förekomma införa passande reglering.

Bulvanlagen omfattar vissa uppräknade situationer och här kan naturligtvis en utvidgning ske vad gäller tillämpningsområden. Detta föreslås också göras vad gäller ägarprövning i vissa finansiella företag. Överhuvudtaget är en mer noggrann granskning av ägarförhållanden och ledning i aktiebolag viktig för att kunna upptäcka bulvanförhållanden. Vissa grundkrav måste nog ställas på personer i ledande ställningar och granskningen måste inriktas mer på bulvanarrangemang än vad som är fallet idag.

4.2.2 Särskilt om målvaktsfallen

För att komma till rätta med användningen av målvakter vid ekonomisk brottslighet kan ett grundkrav på en viss kompetens ställas för den som innehar en styrelsepost. Bulvanutredningen föreslår att ett sådant krav införs. Detta skulle ske genom ett tillägg i 8:4 ABL.⁶⁸ "Styrelseledamöter och verkställande direktör skall ha sådan insikt och erfarenhet som med hänsyn till arten och omfånget av bolagets verksamhet samt omständigheterna i övrigt fordras för uppdragets fullgörande..." Den som inte har för avsikt att ta del i verksamheten skall inte heller utan godtagbart skäl få åta sig uppdrag som styrelseledamot eller verkställande direktör.

För att denna regel ska få någon verkan föreslås den kompletteras med en straffbestämmelse. Här finns emellertid ett problem. Det är bara de oseriösa företagen man vill komma åt. Det är inte en helt ovanlig situation att en småföretagare låter sätta in sin hustru eller make i styrelsen för ett bolag som han eller hon har för avsikt att driva helt och hållet på egen hand. Att göra detta till ett brott skulle vara att försvåra för småföretagare i onödan. Enligt Bulvanutredningen bör kriminaliseringen begränsas till fall då förfarandet syftar till att dölja den egentliga ledningen av bolaget med otillbörligt syfte, såsom att skapa förutsättningar för vilseledande affärs- transaktioner, försvårande av skattekontroll eller brottsbekämpning osv. Denna begränsning skulle kunna uttryckas genom en formulering som innebär att den som bryter mot 8:4 ABL skall dömas till straff om det sker medvetet och i otillbörligt syfte.

Det står klart att problem fortfarande kommer att kvarstå vid bevisning av insikt och otillbörligt syfte, men ett införande av en sådan regel skulle slå fast en viktig princip. Kompetenskravet skulle betonas, något som måste anses mycket positivt.

En annan fråga av intresse är vilket skadeståndsansvar som kan aktualiseras i dessa fall. Den föreslagna lagändringen förändrar knappast styrelsens situation. Styrelseledamöter kan enligt 15:1 ABL under alla förhållanden åläggas skadeståndsansvar gentemot bolaget om de uppsåtligt eller av grov oaktsamhet skadar bolaget. Vad däremot gäller aktieägarna kan detta uttryckliga krav på insikt och erfarenhet hos styrelseledamöterna göra att förutsättningarna för skadeståndsansvar lättare uppfylls. Förutsättningen för

---

⁶⁸ Fr.o.m. 1/1 1999 kommer dessa bestämmelser att återfinnas i 8:9.

att en aktieägare skall bli skadeståndsskyldig gentemot bolaget är enligt 15:3 ABL att aktieägaren, genom att medverka till överträdelse av aktiebolagslagen eller bolagsordningen, uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogar bolaget skada. En aktieägare som medverkat till valet av en styrelseledamot utan rätt kvalifikationer skulle kunna bli skyldig att ersätta bolaget för en eventuell skada. Vissa svårigheter föreligger naturligtvis vad gäller bevisningen av ett orsakssammanhang.

4.3 Generalfullmakter

4.3.1 Reglering i aktiebolagslagen

Bulvanutredningen har i sitt förslag valt att lämna begreppet generalfullmakt därhän för att undgå definitionsproblemet och att behöva fastställa huruvida generalfullmakten redan idag är otillåten. Vad som föreslås är införandet av ett krav på registrering för giltighet av *oinskränkta* fullmakter/ bemyndiganden för den som inte är styrelseledamot eller verkställande direktör.

Detta krav träffar emellertid långt ifrån alla generalfullmakter. Det räcker med en mindre inskränkning i behörigheten, oavsett vilken typ av inskränkning det rör sig om, för att registreringskravet skall undgås. I enlighet med 8:11, 3 st. så får inga andra inskränkningar registreras än föreskriften att rätten att företräda bolaget endast får utövas av två eller flera personer i förening.

Ett komplement till denna regel föreslås för att komma åt ytterligare fullmakter som uppenbarligen inte är förenliga med associationsrättens regelsystem. Vad som avses är det fall att fullmakten, även om den innehåller en inskränkning, ändå ger fullmaktstagaren i stort sett obegränsade befogenheter vad gäller just bolagets förvaltning, d.v.s. där styrelsen i praktiken har avhämt sig ansvaret för bolaget. Vad som föreslås är en komplettering av lagtexten i 8:6 med innebörden att ansvaret för bolagets organisation och förvaltning av bolagets angelägenheter inte av styrelsen kan överlåtas på annan.

Vad som händer är att generalfullmakter görs tillåtna, med ett undantag för att ansvars- och tillsynsskyldighet enligt 8:6, 1 st. inte kan överlåtas. Detta gör att ett agerande genom generalfullmakt inte längre kan användas av huvudmannen som en väg att helt undgå ansvar vid exempelvis eko-brott.

4.3.2 Förändringar i näringsförbudslagen

Bulvanutredningen antar att bulvankonstruktioner inte är ovanliga vid överträdelse av näringsförbud. Antagandet stöds på det förhållandet att det, med hänsyn till den kontroll som idag sker av lagens efterlevnad, ofta är nödvändigt att anlita en bulvan om den som överträder förbudet skall kunna undgå upptäckt. Utredningen har därför tagit ställning till tänkbara åtgärder mot detta. Det handlar då om vägar att underlätta utredning och bevisning av bulvanskap.

Här finns flera vägar. Dels genom ökad kontroll och granskning av ledning i företag, dels genom förändrade bevisregler. En annan väg är genom särreglering siktande på särskilda situationer där det kan antas att bulvan kan komma att användas som t.ex. förbudet enligt 7 § näringsförbudslagen för den som meddelats näringsförbud att vara anställd eller uppdragstagare hos närstående.

Vad gäller kontroll- och utredningsinsatser kan konstateras att dessa idag ligger på en rimlig nivå. Bulvanutredningen menar att en ytterligare effektivisering av tillsynen skulle kräva en så omfattande kontroll att tanken på en sådan kontroll måste avvisas av såväl resurs- som integritetsskäl.⁶⁹

Möjligheten att förändra bevisreglerna kring bulvanskap ger anledning till diskussion. När en myndighet väl fått kännedom om ett bulvanförhållande återstår att bevisa att ett sådant föreligger, något som kan vara nog så svårt. Ett alternativ för att underlätta bevisningen kunde då vara att införa någon form av presumtionsregel, d.v.s. med omvänd bevisbörda. Presumtionsregler föreslogs som tidigare nämnt ingå i 1985 års bulvanlag.⁷⁰ Detta förslag utsattes för en hel del kritik av remissinstanserna och den primära bevisbördan ligger idag på den som påstår att ett bulvanförhållande föreligger. Eftersom det rör sig om en straffrättslig reglering måste

---

⁶⁹ SOU 1998:47, s. 169.

⁷⁰ SOU 1983:46, s. 26 ff.

rättssäkerhetsfrågor beaktas. Ett införande av en presumtionsregel skulle otvivelaktigt öka effektiviteten men skulle också innebära en minskad rättssäkerhet.

Återstår då frågan om att införa särreglering i fall där risk för ett utnyttjande av bulvanskap för kringgående av näringsförbud finns. Här anses ett stort problem vara innehavet av fullmakter som ofta underlättar ett agerande genom bulvan, där bulvanen endast lånar ut sitt namn medan det i själva verket är den förbudsålagde som obehindrat via fullmakt fortsätter att bedriva näringsverksamheten ifråga.

Med hänsyn till de svårigheter som gäller beträffande avgränsningen av vad som är att anse som en generell fullmakt anses den enda vägen att förhindra innehav av fullmakt som möjliggör ett kringgående av näringsförbud att mer generellt förbjuda innehav av fullmakt överhuvudtaget.

Vad som föreslås är en komplettering av 6 § näringsförbudslagen där det fastställs att den som meddelats näringsförbud inte skall få inneha fullmakt att företräda en näringsidkare i dennes näringsverksamhet eller en sådan juridisk person som den förbudsålagde är förbjuden att vara styrelseledamot i. Ett undantag föreslås gälla för ställningsfullmakter för att inte stadgandet skall utvidga kretsen av förbjudna befattningar alltför mycket.

4.3.3 Brottsbalkens medverkansregler

Vid användandet av generalfullmakter är det som tidigare konstaterats svårt att fastställa vem som är ansvarig för en viss brottslig handling. Men borde då inte den som utfärdat en generalfullmakt kunna straffas för medhjälp i det fall denne insett eller misstänkt att fullmakten kunde användas för brottsligt ändamål? Så som medverkansreglerna är utformade idag i kombination med regler om uppsåt lär detta ej vara möjligt.⁷¹ Dels krävs det att man i det enskilda fallet kan visa att uppsåt funnits i förhållande till ett visst konkret brott, något som kan vara mycket svårt. Dels är det oklart om enligt gällande rätt ett bemyndigande i sig utgör ett främjande av brottet med råd eller dåd på ett sånt sätt som krävs för ett medverkansansvar.

---

⁷¹ SOU 1998:47 s. 79 f.

Bulvanutredningen föreslår en utvidgning av brottsbalkens medverkansregler där den som med uppsåt att främja brottslig verksamhet ger någon ett bemyndigande att företräda juridisk person skall anses medverka till brott som begås med stöd av bemyndigandet.

Enligt min mening är det att gå väl långt att införa en specialreglering i brottsbalken för dessa associationsrättsliga fall. De många förslagen på förändringar inom ramen för den associationsrättsliga lagstiftningen ger i sig en stor begränsning i möjligheterna att använda sig av generalfullmakter.

En dylik lagstiftning får heller inte önskvärda effekter i målvaktsfallen. Ofta är det en i styrelsen insatt målvakt som utfärdar fullmakten till huvudmannen. Med tanke på att målvakten ofta är straffimmunit kommer en regel av detta slag knappast att avskräcka denne från att utfärda fullmakter. Dessutom är det knappast målvakten man vill komma åt.

5 AVSLUTANDE KOMMENTARER

Frågan om bulvankonstruktioner är inte helt okomplicerad eftersom det finns situationer där det allmänt anses försvarligt att använda ett sådant arrangemang. Problemet är de fall där bulvaner används i illojala syften. Att åstadkomma en verkningfull lagstiftning som samtidigt bara träffar dessa illojala fall är svårt. Då de främsta svårigheterna idag ligger på bevisnings- och utredningsplanet kan emellertid en rad åtgärder vidtas för att underlätta kontrollen. Jag har redogjort för en del av dessa åtgärdsförslag.

Ett tillåtande av vidsträckta fullmakter utgör helt klart en ökad risk för kringgåenden och något måste göras, i första hand för att klargöra vad som egentligen gäller och i andra hand åstadkomma en begränsning av användningen. Vad beträffar generalfullmakter är de enligt min uppfattning redan en otillåten företeelse. Det är högst olyckligt att dessa kommit till sådan allmän användning som idag är fallet. Jag instämmer med Åhman att allt som behövs är ett prejudikat där otillåtenheten fastslås. Genomförs de nu föreslagna lagändringarna leder det istället till att generalfullmakter tillåts under vissa förutsättningar. Hela diskussionen kring åtgärder mot användningen av generalfullmakter blir lite underlig om man istället förutsätter att dessa egentligen är otillåtna. Jag anser att det är att onödigt komplicera regler om fullmakter och firmateckning genom att tillåta generalfullmakter.

Vad gäller införandet av särskild reglering av bemyndiganden/fullmakter i näringsförbudslagen anser jag att det är bra. Näringsförbudslagen har inte alls kommit tillämpas i den utsträckning man tänkte sig vid införandet och den måste på något sätt göras lättare att tillämpa. Införandet av detta förbud är ett steg i rätt riktning.

Bulvanutredningen har föreslagit förändringar och skärpningar på många områden samtidigt. Parallellt med de förslag som jag tagit upp har även föreslagits ökade möjligheter till kreditupplysning, en skärpning av rådgivningslagen m.m. Jag tycker att det är bra att åtgärder vidtas, men man kanske kan avvakta med vissa förändringar tills man sett resultaten av andra. Den ekonomiska brottsligheten har uppmärksammats och det är bra, men kanske har problemen förstörats upp lite väl mycket? Många av förslagen är

bra och rimliga att införa även om belägg i vissa fall saknas för att kringgåenden och illojalitet är så särskilt omfattande men kryphål kommer alltid att finnas kvar, samtidigt som niten att komma åt och bestraffa alla former av ekonomisk brottslighet inte får drivas alltför långt.

6 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Litteratur

Adlercreutz, Axel. *Avtalsrätt I*, 10 uppl. 1995.

Agell, Anders. *Äganderätten till fastighet för makar och samboende*. Lund 1985.

Grönfors, Kurt. *Avtalslagen*, 3:e uppl. Stockholm 1995.

Grönfors, Kurt. *Ställningsfullmakt och bulvanskap*. Stockholm 1961.

Hellner, Jan. *Juridiska personers skadeståndsansvar*. Teori och praxis: studier i svensk civilrätt: skrifter tillägnade Hjalmar Karlgren. Stockholm 1964.

Hessler, Henrik. *Allmän sakrätt - om det förmögenhetsrättsliga tredjemansskyddets principer*. Stockholm 1973.

Hjerner, Lars A. E. *Sken – bulvanskap – kringgående, genomsyn eller förträngning?* Festskrift till Hans Thornstedt. Stockholm 1983.

Håstad, Torgny. *Sakrätt avseende lös egendom*, 6:e uppl. Stockholm 1996.

Johansson, Svante. *Bolagsstämma*. Stockholm 1990.

Nial, Håkan och Johansson, Svante, *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, 6:e uppl. Stockholm 1995.

Roos, C. M. *Avtal och rösträtt - En aktiebolagsrättslig studie*. Uppsala 1969.

Werlauff, Erik. *Selskabsret*, 1:a uppl. Köpenhamn 1997.

Åhman, Ola. *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten*. Uppsala 1997.

Tidskrifter

Grönfors, Kurt. *Bulvanköp av fast egendom*. SvJT 1957 s. 225.

Karlgrén, Hjalmar. *Ställningsfullmakt och bulvanskap*, SvJT 1962.

Offentligt tryck

Åklagarväsendets rapport 1996:1. *Bolagsplundring*. Översiktlig kartläggning och förslag till åtgärder.

LU 1982/83:16

Offentliga utredningar

SOU 1971:15. Förslag till aktiebolagslag m.m. Betänkande av Aktiebolagsutredningen.

SOU 1983:46. Bulvanlag. Delbetänkande av Kommissionen mot ekonomisk brottslighet.

SOU 1984:59. Näringsförbud. Betänkande av Näringsförbudskommittén.

SOU 1987:59. Ansvarsgenombrott. Betänkande av Betalningsansvarskommittén med förslag till ändringar i aktiebolagslagen.

SOU 1995:1. Ett renodlat näringsförbud. Betänkande av Näringsförbudsutredningen.

SOU 1996:84. Ekobrottsforskning. Betänkande av Utredningen om ekobrottsforskning.

SOU 1997:123. Ett effektivare näringsförbud. Betänkande av Näringsförbudsutredningen.

SOU 1998:47. Bulvaner och annat. Betänkande av Bulvanutredningen.

Propositioner

Förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, lag om avbetalningsköp m.m. Avgivna den 31 januari 1914 av därtill utsedda kommitterade, Stockholm 1914.

Prop. 1975:103. Förslag till ny aktiebolagslag m.m.

Prop. 1984/85:111. Förslag till lag om vissa bulvanförhållanden m.m.

Prop. 1985/86:126. Lag om näringsförbud, m.m.

Prop. 1995/96:98. Ändrade regler för näringsförbud.

Rättsfall

NJA 1926 s. 406

NJA 1928 s. 57

NJA 1930 s. 306

NJA 1939 s. 228

Hovrättens för västra Sverige dom 1975-12-10, T 54, T 74/75

RH 1990:92

EG-direktiv

Första banksamordningsdirektivet, 77/780/EEG

Andra banksamordningsdirektivet, 89/646/EEG

Investeringsjämsdirektivet, 93/22/EEG

Tredje skadedirektivet, 92/49/EEG

Tredje livförsäkringsdirektivet, 92/96/EEG

Övrigt

TT Nyhetsbanken 1998-06-17. PRV varnar: ruffelbolagen ökar.